

КРИЗА НАВКОЛО ЯДЕРНОЇ УГОДИ З ІРАНОМ: ІНТЕРЕСИ ТА ПОЗИЦІЯ КЛЮЧОВИХ АКТОРІВ

Замікула Микола Олександрович,

кандидат історичних наук

ORCID: 0000-0002-5325-9687

У статті аналізується актуальний стан міжнародної кризи, спричиненої посиленням конфронтації в американо-іранських відносинах внаслідок односторонньої відмови адміністрації президента Дональда Трампа від виконання умов ядерної угоди 2015 р. Метою статті є характеристика політики ключових акторів, залучених до дипломатичного конфлікту, на основі визначення їхніх інтересів та позицій. Підкреслюється, що дії Сполучених Штатів були спричинені активною агресивною ревізійською політикою Тегерана, яка загрожує інтересам Вашингтона на Близькому Сході та безпеці його провідних союзників. Відзначено, що питання здобуття Іраном ядерного потенціалу є лише однією із серії загроз, які турбують американське керівництво. Відтак це спричинило застосування політики «максимального тиску» проти іранської влади (у т. ч. – через відновлення санкцій та проєкцію військової сили в регіоні). Таким чином Білий дім намагається змусити Тегеран до кооперації та відступу із завойованих в останні роки позицій (фактично – згорнути регіональну експансію, яка реалізовується в Іраку, Сирії та Ємені через різноманітні проксі-сили). Проте успішність такого підходу сумнівна. Попри беззаперечну залежність іранської економіки від енергетичного сектору та негативний вплив американських санкцій на показники розвитку Іран усе ще чинить опір Вашингтону. При цьому реалізовує двоїсту політику: з одного боку, продовжує агресивні дії в стратегічно важливому для світової торгівлі регіоні Перської затоки, а з іншого – демонструє партнерам по ядерній угоді готовність виконувати її умови у випадку, якщо Сполучені Штати відмовляться від дій, які Тегеран вважає «економічним тероризмом». У першу чергу така дипломатична позиція зорієнтована на держави Західної Європи – Велику Британію, Францію та Німеччину, які активно виступають за збереження укладених домовленостей. Але їм бракує реальних інструментів, здатних нівелювати для Ірану негативні наслідки американських санкцій, та політичної готовності виступити проти позиції США. У результаті майбутнє ядерної угоди залишається примарним, а перспективи до подальшого загострення кризи – вельми реальними.

Ключові слова: Перська затока, Близький Схід, США, Іран, ядерна угода, дипломатична криза, ревізійська політика, міжнародні санкції.

Zamikula Mykola

**CRISIS AROUND IRANIAN NUCLEAR DEAL:
INTERESTS AND POSITIONS OF KEY ACTORS**

The article analyzes the current state of the international crisis caused by increased confrontation in U.S. – Iran relations as a result of the unilateral renouncement of the president Donald Trump's administration to fulfill the terms of the 2015 nuclear deal. The purpose of the article is to characterize the policies of key actors involved in a diplomatic conflict, based on the determination of their interests and position. The article emphasizes that the actions of the United States have been driven by the active aggressive revisionist policies of Tehran, which threatens Washing-

ton's interests in the Middle East and the security of its leading allies. It was noted that the prospect of Iran's acquisition of nuclear capabilities is only one in the series of threats that cause concerns of the U.S. leaders and has led to the application of a policy of "maximum pressure" against Iranian authorities (including the renewal of sanctions and the projection of military force in the region). In this way, the White House seeks to force Tehran to cooperate and retreat from positions it has gained in recent years (in fact, to abandon regional expansion that is being implemented in Iraq, Syria, and Yemen through various proxy forces). However, the success of this approach is questionable. Despite the indisputable dependence of the Iranian economy on the energy sector and the negative impact of U.S. sanctions on development indicators, Iran is still resisting Washington. In doing so, it implements a two-pronged policy. On the one hand, it continues aggressive action in the Persian Gulf region, which is strategically important for world trade, and, on the other – demonstrates other partners its willingness to fulfill terms of nuclear agreement if the United States refuses to take actions which Tehran considers as "economic terrorism". Such diplomatic position is oriented towards the countries of Western Europe – Great Britain, France and Germany – which actively support the preservation of the deal. But they lack real tools capable of offsetting the negative effects of U.S. sanctions on Tehran and political readiness to oppose the U.S. position. As a result, the future of the nuclear deal remains shaky, and the prospects for a further escalation of the crisis are very real.

Keywords: Persian Gulf, Middle East, United States, Iran, nuclear agreement, diplomatic crisis, revisionist policy, international sanctions.

Постановка проблеми. Близький Схід залишається однією з ключових «гарячих точок» на нашій планеті. Регіон потерпає від численних громадянських конфліктів, зростання впливу ісламських фундаменталістів та інтервенційного втручання зовнішніх гравців. Безпечову архітектуру регіонального середовища формують кілька дестабілізаційних факторів та процесів, що можуть призвести до подальшого загострення ситуації.

Сьогодні одним з основних проблемних питань залишається посилення конфронтації у відносинах між Іраном та США. У 2018–2019 рр. протистояння Тегерана та Вашингтона досягло нового рівня, кілька разів загрожуючи перевести холодний конфлікт в гарячу фазу. Зважаючи на можливі наслідки від подібного розвитку подій, вельми актуальними вбачаються визначення причин протистояння та характеристики позицій ключових акторів, залучених до нього. Необхідність вивчення цієї теми формується її впливом на регіональні міждержавні відносини та глобальне міжнародне середовище – адже вона напряму пов'язана з активізацією боротьби за регіональне лідерство в рамках Близькосхідного простору, реалізацією регіональної політики основних геополітичних гравців та безпосередньо стосується стратегічно важливого для світової економіки району Перської затоки.

Метою статті є характеристика дипломатичного конфлікту навколо Ірану, спричиненого активною ревізійністською політикою Тегерана та відмовою адміністрації Дональда Трампа виконувати умови ядерної угоди 2015 р. Задля осмислення ситуації пропонується аналіз позицій ключових гравців, які в тій чи іншій мірі залучені до кризи. Характеристика актуальних підходів до неї з боку США, європейських держав, РФ та КНР у такому випадку є роботою над **частиною загальної проблеми** близькосхідних досліджень, **яка на сьогодні ще не знайшла належного висвітлення** в науковій літературі.

Аналіз наукових публікацій з тематики дослідження. Зважаючи на хронологічний аспект розглянутих у статті подій, кількість матеріалів з цієї тематики досить обмежена (а в українському сегменті наукової роботи – практично відсутня). Утім їхня актуальність привертає увагу аналітиків, серед яких насамперед можемо виокремити праці спеціаліста з близькосхідних питань К. Катцмана, який підготував низку досліджень для Конгресу США [1; 2; 3], та дослідника Близькосхідного інституту А. Ватанку, який аналізував інструменти іранської агресивної регіональної політики [4] та позицію КНР стосовно дипломатичної конфронтації навколо ядерної угоди [5]. Крім того, слід згадати огляд

близькосхідної політики Дональда Трампа, зроблений Дж. Томпсоном [6], у якому іранське питання природно посідає важливе місце. Актуальна інформація стосовно загострення ірано-американських відносин в 2019 р. міститься в публікаціях І. Голденберга та К. Томас [7], К. Джонсона та Е. Гролла [8], С. Тіселла [9]. Ці науковці достатньо критично оцінюють підхід Білого дому до врегулювання цього питання. Е. Батмангелідж та С. Шах [10], А. Дутта [11] вивчають позицію європейських держав щодо зазначеної проблематики. Окремо слід акцентувати на праці Ф. Шарійона, який досліджує специфіку зовнішньополітичного підходу президента Франції Е. Макрона [12]. С. Вакіл та Н. Квілліам пропонують всім залученим сторонам рекомендації щодо перспективних дій, які можуть допомогти в деескалації напруги [13].

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА ІРАНУ: РЕГІОНАЛЬНИЙ РЕВІЗІОНІЗМ ТА ГЛОБАЛЬНІ МАНЕВРИ

Іран сьогодні реалізовує агресивну ревізійську політику, спрямовану на переформатування близькосхідної підсистеми міжнародних відносин та здобуття домінуючих позицій у її межах. Фактично саме він став основним бенефіціаром унаслідок дестабілізації регіонального балансу сил у XXI ст. [13, с. 14]. Падіння режиму Саддама Хусейна зумовило усунення з регіональної карти традиційного ворога Тегерана, який стримував іранські амбіції щодо проекції власного впливу в західному напрямку, а Арабська весна відкрила нові можливості для посилення іранських позицій у суміжних державах. Паралельно Іран вдало використав зростання антиамериканських настроїв, спричинених військовими діями США в рамках Війни проти тероризму (War on Terrorism). Використовуючи бойовничу риторику відносно Вашингтона, він здобув репутацію в ісламському світі.

Сьогодні Іран активно позиціонує себе в рамках Близькосхідного простору. Він прямо або опосередковано бере участь в основних конфліктах, які дестабілізують регіон. Ключовим елементом такої політики стає Корпус вартових ісламської революції (КВІР) – окрема структура в складі національних збройних сил Ірану, покликана захищати політичну систему держави, засновану на релігійних принципах. КВІР несе відповідальність за закордонну експансію Тегерана, реалізуючи агресивну політику через низку проксі-угруповань [4]. Серед них – ліванська парамілітарна організація «Хезболла»

та еменські повстанці-хусити, які воюють проти урядових сил президента Абда Раббо Мансура Гаді [13, с. 14]. Паралельно здійснюється допомога шиїтським формуванням на території Іраку. Реалізація такої політики зробила можливим фактичну інституалізацію т. зв. Шиїтського півмісяця на ключових центральних територіях Близькосхідного простору. Також цим було забезпечено загострення конфлікту на півдні Аравійського півострова, який напряму загрожує безпеці Саудівської Аравії – ключового опонента Ірану в зоні Перської затоки.

У той же час іранська економіка залишається у край вразливою для міжнародних санкцій. Її залежність від енергетичного сектору – експорту нафти – підточує потенціал країни. Таким чином, введені санкції, спричинені активізацією роботи над національною ядерною програмою, ставали важливим обмежувальним фактором для потенціалу держави [1, с. 66]. Укладання ядерної угоди (Спільний всеосяжний план дій) у 2015 р. було реальною дипломатичною перемогою для іранської влади. Скасування санкцій в обмін на відмову від розробки ядерної зброї стало оборудкою, яка розв'язувала Ірану руки для подальшої експансії на Близькому Сході.

Відтак нині, в умовах радикальної зміни американської позиції з цього питання після приходу до влади Дональда Трампа, цілком природним виглядає бажання іранців зберегти досягнуті домовленості. У своїй риториці політичне керівництво Ірану вдається до поміркованого підходу. Воно заявляє про готовність виконувати взяті на себе зобов'язання, покладаючи відповідальність за чинну ескалацію ситуації виключно на Вашингтон. Розпочата з травня 2019 р. стратегія поступової відмови від угоди подається як вимушений крок, спричинений американським «економічним тероризмом» та агресивними діями [13, с. 5]. Одночасно іранці не втрачають можливостей перевірити готовність опонентів до реальних дій – саме в цьому контексті слід розглядати провокативні інциденти з атаками на танкери в Перській затоці в травні-червні [3, с. 2–3] та саудівські нафтові об'єкти у вересні 2019 р. [3, с. 5–7].

На іранську позицію в міжнародних відносинах впливає певний розподіл керівного складу держави на два табори. Помірковані політики гуртуються навколо президента Хасана Рухані, який представляє реформістське крило іранського політикуму. Він виступає своєрідним «голосом розуму», представляючи Іран як партнера, здатного до домовленостей у переговорах

із Заходом. Іншу позицію посідають представники де факто паралельної релігійної вертикалі влади на чолі з аятолою Алі Хаменеї. Їхня риторика відзначається гостротою та войовничістю. Її важливою складовою стають заяви командування КВІР, у яких підкреслюється міць іранських збройних сил та містяться погрози силам Сполучених Штатів та їх союзників на Близькому Сході.

ПІДХОДИ АДМІНІСТРАЦІЇ Д. ТРАМПА ДО РЕАЛІЗАЦІЇ АМЕРИКАНСЬКОЇ ПОЛІТИКИ СТОСОВНО ІРАНУ

Сполучені Штати Америки за президенства Д. Трампа розглядають Іран як одну з ключових загроз на міжнародній арені. Занепокоєння Вашингтона викликає агресивна політика Тегерана, яка загрожує американським союзникам у регіоні – Ізраїлю та Саудівській Аравії. У стратегічному плануванні Білий дім оцінює іранську загрозу в комплексі, не розділяючи проблеми реалізації ядерної програми та регіонального ревізіонізму. Серед ключових моментів, які турбують Вашингтон, залишаються: здобуття Іраном ядерної зброї; загроза судноплавству в Ормузькій та Баб-ель-Мандебській протоках; підтримка збройних формувань та проксі-угруповань за кордоном; передача збройних технологій (наприклад, балістичних ракет) партнерам, що несе загрозу союзникам США; агресивні дії в кіберпросторі; ув'язнення громадян США та союзних держав [6, с. 2]. Звинувачення Ірану в невиконанні умов ядерної угоди 2015 р., які стали приводом для активізації антиіранських дій, за таких умов стають чудовим виправданням інформаційної атаки на Іран, основною метою якої є добитися від нього згортання активної дестабілізуючої діяльності в Близькосхідному регіоні. Іншою причиною може стати вплив особистісного чинника на зовнішню політику Сполучених Штатів [6, с. 4]. Президент Трамп послідовно переглядає результати політики свого попередника, фактично знищуючи т. зв. «спадщину Барака Обами», ключовим елементом якої в зовнішньополітичній площині стає саме досягнення домовленостей із Тегераном.

Адміністрація Трампа у відносинах з Іраном вдається до політики «максимального тиску» [2, с. 23], що реалізовується як в економічній площині, так і через проекцію військової сили США в регіоні. У першому випадку йдеться про відновлення антиіранських санкцій. Ще в травні 2018 р. Вашингтон заявив про односто-

ронній вихід Сполучених Штатів з ядерної угоди. Через півроку було поновлено ключові санкції проти Ірану із поступовим їх розширенням. Так, у квітні 2019 р. США визнали КВІР терористичною організацією [1, с. 7]. На початку травня американці демонстративно збільшили своє угруповання в районі Перської затоки, супроводжуючи це масштабною інформаційною кампанією [3, с. 21]. Апогеєм напруги став інцидент із знищенням іранською ППО американського БПЛА в червні 2019 р. У якості відповіді адміністрація Трампа всерйоз розглядала можливість нанесення удару по іранській території, і лише в останню мить президент відмінив підготовку операції з відплати [2, с. 28].

Варто зауважити, що іранській стратегії Трампа бракує витримки та послідовності. Сполучені Штати завдали швидкий темп ескалації, звертаючись до демонстрації військової сили та провокацій в умовах, коли іранська сторона не давала безпосереднього приводу для них. Згодом це зумовило неочікувану проблему, що постала перед Білим домом, – яким чином реагувати на іранські дії найвищої гостроти. Прикладом останніх стала атака на саудівські нафтопереробні об'єкти на початку вересня 2019 р., здійснена або напряду з іранської території, або ж іранськими проксі у Ємені [7]. Удар по критичній інфраструктурі американського союзника, який мав наслідком коливання цін на світовому ринку енергоресурсів, – та сама ситуація, яка вимагала жорсткої реакції з боку глобального гегемона, яким є Сполучені Штати. Але на практиці вони залишилися з обмеженим колом варіантів. І в результаті відповідь Вашингтона на атаку проти об'єктів компанії Saudi Aramco виявилася відносно слабкою [9]. Не виправдала себе й ініціатива з умиротворюючою пропозицією. Американська сторона запропонувала організувати зустріч на рівні президентів під час візиту Х. Рухані до Нью-Йорка для участі в роботі Генеральної Асамблеї ООН. Разом з відставкою Джона Болтона – відомого «яструба» в команді Трампа – з посади радника президента з питань національної безпеки це заохочувало іранців до прямого діалогу. Втім, пропозиція не знайшла відгуку в Тегерані [8], адже Іран розуміє, що участь у подібній зустрічі на американських умовах буде виглядати як поразка, яка перекреслить основні геополітичні досягнення держави останніх років.

Ослаблює американські позиції в протистоянні з Іраном очевидний факт – Трамп не бажає реальної військової конфронтації. Він прийшов до влади, активно критикуючи інтервенцію-

ністську політику попередників, яка начебто втягувала Сполучені Штати в непотрібні заокеанські конфлікти. Напередодні чергових президентських виборів у США Д. Трамп прагне мобілізувати власний електорат, демонструючи вірність проголошеній програмі раціоналізації американських військових операцій. Звичайно, успіхи на зовнішньополітичній арені також є бажаним досягненням в умовах старту виборчих перегонів. Але для Трампа вигідніше здобути дипломатичну перемогу, продемонструвавши доцільність застосованої проти Тегерана стратегії, аніж розпочинати новий масштабний конфлікт на Близькому Сході.

ІРАНСЬКЕ ПИТАННЯ В ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ ПРОВІДНИХ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ДЕРЖАВ

Європейські учасники домовленостей з Іраном – Велика Британія, Франція та Німеччина – не підтримують США в іранському питанні. В основі такого підходу лежить невизнання актуальних дій Тегерана як ключової загрози регіональній стабільності та глобальній безпеці. Для Європи Іран не є центром «вісі зла». Його амбітні плани регіонального домінування та активна агресивна політика не становлять для неї пряму загрозу. Натомість іранська проблема хвилює європейців у контексті глобального безпекового питання – забезпечення нерозповсюдження ядерної зброї. Саме в цьому вони вбачають основну загрозу. Відтак європейські держави готові до компромісів. На відміну від адміністрації Трампа, вони вважають за необхідне зберегти в силі ядерну угоду [11, с. 2]. Залучення Тегерана до переговорного процесу та отримання від нього певних гарантій у вигляді підписання Спільного всеосяжного плану дій вбачається реальним кроком для повернення країни в межі визнаних норм системи міжнародних відносин. Це той успіх, який нівелює загрозу остаточного перетворення Ірану на позасистемного гравця, здатного на різкі та непередбачувані дії.

Проте Європі бракує реальних інструментів впливу, які б забезпечили її позицію. Послідовна та жорстка політика Сполучених Штатів, які погрожували покарати будь-яких порушників санкційного режиму у відносинах з Іраном, зв'язувала європейцям руки. Їхні ініціативи не принесли результату. Певні надії покладались на створення спеціального механізму INSTEX (Інструмент підтримки торговельних обмінів), що мав забезпечити недоларові торговельні від-

носини між Європою та Іраном на основі своєрідного бартеру, тобто вивести їх у ту площину, де американські санкції не мають впливу. Але це не вирішило ситуацію, адже функціонал INSTEX обмежений постачанням товарів першої необхідності, відтак не може розглядатись як альтернативний канал зв'язку для іранської нафтової індустрії. Фактично він є політичним інструментом, який не відповідає очікуванням Тегерана [10, с. 1].

Позиція Європи ослаблюється внутрішніми проблемами та іншими безпековими викликами, які відволікають увагу європейських лідерів та заважають формуванню стійкої єдиної позиції. Для Лондона сьогодні ключовим зовнішньополітичним питанням залишається проблема Brexit, яка спричинила тривалу внутрішньополітичну кризу. Канцлер Німеччини Ангела Меркель завжди більше цікавилася європейськими, аніж близькосхідними проблемами. В результаті президент Франції Емманюель Макрон залишається де факто єдиним лідером, який має повноваження та кредит довіри для представлення європейської позиції. Він реалізовує амбітні плани підвищення ролі Франції в регіоні, які проявляються в прагненні відігравати активну роль медіатора під час вирішення кризових питань [12, с. 6–7]. Утім, французькі успіхи на цьому шляху є неоднозначними.

Єдності Європи останнім часом також заважають внутрішньополітичні процеси всередині Британії. Лондон – історично ключовий партнер Вашингтона – традиційно вважається прихильником американської політики на Європейському континенті. Внутрішня дискусія всередині Консервативної партії щодо кандидатури нового прем'єр-міністра після відставки Терези Мей лише підсилила цей статус. Перемога Бориса Джонсона над Джереми Хантом стала успіхом трансатлантистів у протистоянні з прибічниками континентальної політики та ознаменувала корегування британської позиції в бік Сполучених Штатів.

ПОЗИЦІЯ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ТА КНР ЩОДО ІРАНСЬКОЇ КРИЗИ

Інші учасники переговорів щодо ядерної угоди – Росія та Китай – також прагнуть зберегти її в дії. На відміну від європейців, режими в Москві та Пекіні не обмежені ціннісним фактором при формуванні міжнародної позиції, відтак не мають сумнівів щодо підтримки Тегерана. Також вони не втрачають нагоди

використати цей прецедент у боротьбі з геополітичним опонентом – Вашингтоном, звинувачуючи його в невинувато агресивній політиці, яка актуалізує загрозу військової конфронтації в Перській затоці.

Для Росії Іран є важливим регіональним союзником (у т. ч. у військовій сфері), допомога якому стає складовою частиною політики Кремля з повернення країні статусу наддержави та «центру сили» в міжнародних відносинах. З політичної точки зору Москва розглядає Тегеран як своєрідний бульдозер, який перебудовує Близькосхідний простір та розчищає його для посилення російського впливу. Відтак Кремлю вигідно, щоб до певного часу в розпорядженні іранської влади залишалися ресурси для проведення активної регіональної політики.

У той же час американська санкційна політика загрожує російським економічним інтересам. Завдяки партнерським відносинам із Тегераном на політичному рівні російські компанії мають певні преференції для реалізації вигідних проєктів на іранській території. Та попри наявну конфронтацію Москви із Заходом, спричинену в т. ч. російською агресією проти України, вони багато в чому залежать від співпраці з американським та європейським бізнесом. Жорстка позиція Вашингтона змушує росіян відмовитися від перспективних оборудок в Ірані. Наприклад, практично відразу після рішення адміністрації Трампа про вихід із ядерної угоди керівництво нафтової компанії «Лукойл» заявило про переведення в режим очікування власних проєктів на іранському напрямку. Таким чином, загострення дипломатичного протистояння заважає Росії повною мірою використати на власну користь результати, отримані від поглиблення відносин із Тегераном.

Китай при виробленні своєї позиції керується в першу чергу саме економічними інтересами. Пекін протягом останніх років значно активізував кооперацію з Тегераном, основні напрями якої було узгоджено в січні 2016 р. під час візиту до Ірану голови КНР Сі Цзіньпіна. Китайська влада заохочувала національні компанії до реалізації низки амбітних транспортних проєктів на іранській території (розвиток залізничного сполучення, удосконалення інфраструктурних можливостей порту Чабахар тощо). Сьогодні Китай є основним торговельним партнером Ірану та активно інвестує кошти в іранську економіку [5]. Ця держава привертає увагу китайського керівництва через природні багатства, великий ринок для продажу китай-

ських товарів, людські ресурси та регіональний потенціал. Поглиблення китайського впливу в Ірані сприятиме значному посиленню позицій Пекіна в Західній Азії. Також іранське питання має пряме відношення до реалізації стратегічної ініціативи «Один пояс – один шлях», метою якої є створення прямого стабільного транспортного коридору з Далекого Сходу до Європи. Його успішна розбудова вимагає ще й зниження рівня напруги на Близькому Сході. Отже, зайва дестабілізація навколо Тегерана не відповідає інтересам Пекіна. Більше того, географічне розташування Ірану робить його потенційним вузлом трансконтинентального сполучення. Відтак КНР прагне уникнути зайвої ескалації, в той же час використовуючи наявний рівень напруги для того, щоб посилити залежність іранського режиму від китайських коштів та позиції.

ВИСНОВКИ

Дипломатична криза навколо перспектив та майбутнього іранської ядерної угоди залишається одним з ключових факторів, які впливають на безпекове середовище близькосхідного простору. Агресивний іранський ревізіонізм дестабілізує регіон, загрожуючи інтересам Сполучених Штатів Америки та безпеці їхніх союзників (Ізраїль, Саудівська Аравія). Активне застосування іранцями проксі-сил та підтримка терористичних угруповань стає викликом, на який Вашингтон має реагувати.

Намагаючись запобігти подальшим діям Тегерана, адміністрація Д. Трампа поновлює антиіранські санкції. Таким чином вона має прагнення вибити економічне підґрунтя з-під іранської політики, яке суттєво посилило укладання угоди 2015 р. Використання політики «максимального тиску» покликане змусити іранську владу відступитися від амбітних планів здобуття регіонального лідерства за рахунок контролю над Шийтським півмісяцем. Проте в практичній площині реалізація американської політики (у т. ч. демонстративні акції збройних сил поблизу іранських кордонів) досі не мала успіху – частково через невідповідність реалізованих дій конкретній ситуації, що призводить до обмеження дипломатичного арсеналу, який ще залишився в розпорядженні Білого дому. Очевидно, що президент Трамп не хоче війни з Іраном, особливо напередодні виборів. Але вжиті заходи все ще не призвели до іранської капітуляції, і це актуалізує питання щодо майбутніх маневрів США.

Інші учасники переговорів щодо ядерної угоди виступають за її збереження в дії. Іран апелює до них, наполягаючи на готовності виконувати свої зобов'язання у випадку, якщо вони запропонують реальні альтернативні канали підтримки торговельних відносин, які дозволять обходити американські санкції. Втім, у практичній площині успіхи на цій ниві мізерні. Росія та Китай природно позитивно ставляться до Ірану. Вони не мають зобов'язань перед Вашингтоном, але не здатні самостійно забезпечити Ірану той рівень економічних відносин, який необхідний йому для збереження перспективних темпів розвитку. Натомість провідні країни Західної Європи – Велика Британія, Франція та Німеччина – попри помірковану дипломатичну риторику обмежені в діях, адже не бажають занадто дратувати США. На словах вони підтримують Тегеран, але в практичній площині не можуть запропонувати дієвий механізм кооперації.

Для України конфронтація навколо іранської ядерної угоди та ситуація в Перській затоці не становлять пріоритетного інтересу. Адже для Києва набагато актуальнішими за події на

Близькому Сході є тенденції розвитку безпечного середовища Східноєвропейського простору. Хоча, безперечно, ці процеси заслуговують на увагу через свою значущість для всієї системи міжнародних відносин. Зважаючи на тісні відносини між Тегераном та Москвою, для Києва природно займати критичну стосовно Ірану позицію. В той же час наявність суперечностей з іранського питання між ключовими партнерами України – США та Європою – вимагає виваженого підходу від українського МЗС. В інтересах нашої держави уникати чіткого позиціонування в цьому дипломатичному конфлікті, яке могло би сприйматися як підтримка одного з підходів та критично оцінюватися прихильниками протилежних поглядів. Українська влада не отримає за свою активну позицію геополітичні дивіденди, натомість може зіпсувати відносини з одним із «центрів сили» західного світу. При цьому варто враховувати, що й партнери розуміють віддаленість Києва від близькосхідної проблематики та навряд чи вимагатимуть від нього посиленої підтримки. Таким чином, балансування й маневр між Вашингтоном та європейськими столицями мають стати основою політики України на іранському напрямку.

Список використаних джерел

1. Katzman K. Iran Sanctions. *Congressional Research Service Report RS20871*. September 11, 2019. 103 p.
2. Katzman K. Iran: Internal Politics and U.S. Policy and Options. *Congressional Research Service Report RL32048*. October 22, 2019. 40 p.
3. Katzman K., McInnis K. J., Thomas C. U.S. – Iran Tensions and Implications for U.S. Policy. *Congressional Research Service Report R45795*. September 23, 2019. 25 p.
4. Vatanka A. Iran's Use of Shi'i Militant Proxies. Ideological and Practical Expediency Versus Uncertain Sustainability. *Middle East Institute Policy Paper*. 2018. № 5. 22 p.
5. Vatanka A. China's Great Game in Iran. *Article in Foreign Policy Magazine*. 2019. Sept. 5. URL: <https://foreignpolicy.com/2019/09/05/chinas-great-game-in-iran/> (дата звернення: 25.11.2019).
6. Thompson J. Trump's Middle East Policy. *CSS Analyses in Security Policy*. 2018. October, № 233. 4 p.
7. Goldenberg I., Thomas K. Trump's Iran Policy is a Failure. *Article in Foreign Policy Magazine*. 2019. Sept. 25. URL: <https://foreignpolicy.com/2019/09/25/trumps-iran-policy-is-a-failure/> (дата звернення: 08.11.2019).
8. Johnson K., Groll E. Bolton is Gone, but Tensions with Iran Remain High. *Article in Foreign Policy Magazine* 2019. Sept. 12. URL: <https://foreignpolicy.com/2019/09/12/bolton-is-gone-but-tensions-with-iran-remain-high-rouhani-jcproa-oil-sanctions-trump/> (дата звернення: 07.11.2019).
9. Tisdall S. Trump's week of dithering over Iran makes America look weak and foolish. *Article in The Guardian newspaper*. 2019. Sept. 21. URL: <https://www.theguardian.com/world/2019/sep/21/donald-trump-iran-saudi-arabia-attacks> (дата звернення: 08.11.2019).
10. Batmanghelidj E., Shah S. Protecting Europe-Iran Trade to Prevent War: A Provisional Assessment of INSTEX. *Global Security Policy Brief*. 2019. 8 p.
11. Dutta A. Analysis of European Responses to Iran Nuclear Deal Crisis. *ICWA Issue Brief*. 2019. June. 6 p.
12. Charillon F. Macron's France in the World: Strategic Challenges, and a Narrow Path. *Security Policy Library*. 2018. № 2. 19 p.
13. Vakil S., Quilliam N. Getting to a New Iran Deal: A Guide for Trump, Washington, Tehran, Europe and the Middle East. *Chatham House Research Paper*. 2019. 58 p.

References

1. Katzman, K. (2019). Iran Sanctions. *Congressional Research Service Report RS20871* (103 p.) [in English].
2. Katzman, K. (2019). Iran: Internal Politics and U.S. Policy and Options. *Congressional Research Service Report RL32048* (40 p.) [in English].
3. Katzman, K., McInnis, K. J., & Thomas, C. (2019). U.S. – Iran Tensions and Implications for U.S. Policy. *Congressional Research Service Report R45795* (25 p.) [in English].
4. Vatanka, A. (2018). Iran's Use of Shi'i Militant Proxies. Ideological and Practical Expediency Versus Uncertain Sustainability. *Middle East Institute Policy Paper*, 5 (22 p.) [in English].
5. Vatanka, A. (2019). China's Great Game in Iran. *Foreign Policy*. *foreignpolicy.com*. Retrieved from <https://foreignpolicy.com/2019/09/05/chinas-great-game-in-iran/> (viewed 25.11.2019) [in English].
6. Thompson, J. (2018). Trump's Middle East Policy. *CSS Analyses in Security Policy*, 233 (4 p.) [in English].
7. Goldenberg, I., & Thomas, K. (2019). Trump's Iran Policy is a Failure. *Foreign Policy*. *foreignpolicy.com*. Retrieved from <https://foreignpolicy.com/2019/09/25/trumps-iran-policy-is-a-failure/> (viewed 08.11.2019) [in English].
8. Johnson, K., & Groll, E. (2019). Bolton is Gone, but Tensions with Iran Remain High. *Foreign Policy*. *foreignpolicy.com*. Retrieved from <https://foreignpolicy.com/2019/09/12/bolton-is-gone-but-tensions-with-iran-remain-high-rouhani-jcpoa-oil-sanctions-trump/> (viewed 07.11.2019) [in English].
9. Tisdall, S. (2019). Trump's week of dithering over Iran makes America look weak and foolish. *The Guardian*. *www.theguardian.com*. Retrieved from <https://www.theguardian.com/world/2019/sep/21/donald-trump-iran-saudi-arabia-attacks> (viewed 08.11.2019) [in English].
10. Batmanghelidj, E., & Shah, S. (2019). Protecting Europe-Iran Trade to Prevent War: A Provisional Assessment of INSTEX. *Global Security Policy Brief* (8 p.) [in English].
11. Dutta, A. (2019). Analysis of European Responses to Iran Nuclear Deal Crisis. *ICWA Issue Brief* (6 p.) [in English].
12. Charillon, F. (2018). Macron's France in the World: Strategic Challenges, and a Narrow Path. *Security Policy Library*, 2 (19 p.) [in English].
13. Vakil, S., & Quilliam, N. (2019). Getting to a New Iran Deal: A Guide for Trump, Washington, Tehran, Europe and the Middle East. *Chatham House Research Paper* (58 p.) [in English].